

ADIO LUMII VECHI: DESPRE VALOAREA MUNCII

Néincrederea în partidele mainstream, din ce în ce mai vizibilă în Occident, este și un simptom al sfârșitului unei lumi. În astfel de momente de graniță, în care lumea nu s-a schimbat încă, dar nici nu mai poate funcționa la fel ca până acum, ne e cel mai ușor să constatăm lucrurile pe care le au în comun adversarii politici.

În condiții normale, ne sar în ochi diferențele: unii vor (re)sindicalizarea economiei, alții un capitalism cât mai laissez-faire, unii vor drepturi cât mai mari pentru salariați, alții o libertate cât mai mare pentru angajatori, unii vor politici de combatere a inegalităților, alții pledează pentru dezvoltare economică cu orice preț – și așa mai departe. În funcție de diferențele astea, fiecare dintre noi alegem partidul politic care să ne reprezinte. Și nu vedem ce au în comun acești oponenti, ce anume îi face pe toți, indiferent de ideologie, să fie reprezentanții unei anumite epoci.

Dar, cum am spus, în momentele de graniță, valorile comune ale vechilor combatanți ies cel mai mult în evidență – pentru că tocmai aceste valori comune sunt respinse în numele unei noi lumi care stă să prindă contur.

Una dintre intuițiile morale împărtășite de toți oamenii lumii vechi – fie ei comuniști, socialiști, social-democrați, creștin-democrați, conservatori, (neo)liberali sau (neo)naziști – o intuiție recunoscută ca validă de întreg spectrul politic, de la extrema stângă la extrema dreaptă, este cea potrivit căreia munca reprezintă o valoare fundamentală.

Când discut despre venitul necondiționat, de exemplu, prietenii mei socialiști și prietenii mei libertarieni sunt oripilați în egală măsură. Pentru că venitul necondiționat este un venit care nu este obținut prin muncă, ci în virtutea simplei existențe, iar acest lucru le contrazice flagrant intuiția morală potrivit căreia munca este o valoare fundamentală.

Acum, cu toții tindem să credem că intuițiile noastre morale exprimă un fel de adevăr moral etern, dincolo de timp și spațiu – deci că regulile morale ale societății în care conviețuim sunt cumva imuabile și universale. Dar această credință e demonstrabil falsă: majoritatea intuițiilor noastre morale sunt locale; ele exprimă „adevăruri” ale unei culturi, ale unui timp istoric, nu adevăruri universale.

Sunt momente în istorie în care membrii unei societăți încep să se plângă de faptul că „nu mai există morală”. Orice istoric al civilizațiilor poate identifica nenumărate astfel de momente, de la cel în care elita romană imperială deplângea dispariția virtuților specifice perioadei timpurii a republicii și până azi, când conservatorii vorbesc din ce în ce mai des de „relativism moral”.

În realitate însă, „morală” nu dispăre. Se schimbă doar intuițiile morale pe baza cărora membrii unei societăți ajung să conviețuiască. Intuițiile morale exhibate la nivel social reprezintă indicii importante pentru identificarea unei epoci istorice, deci pentru orice fel de arheologie a civilizației. Recunoaștem o epocă sau alta inclusiv prin sistemul comun de intuiții morale.

În perioadele de tranziție, în care vechile intuiții morale nu mai întrunesc consensul, iar noile intuiții morale nu au reușit încă să le înlocuiască pe cele vechi, avem crize politice. De fapt, avem crize de sistem. Azi trăim una din aceste crize, în care reprezentanții vechiului sistem de intuiții morale sunt respinși în bloc de susținătorii noilor intuiții pe cale să se transforme în normă.

(Din punctul ăsta de vedere, pentru un spaniol contemporan, de exemplu, PP, PSOE și Izquierda Unida fac cu toate parte din mainstream, din status quo, chiar dacă între PP și IU diferențele ideologice sunt uriașe, pe când Podemos și Ciudadanos sunt formațiuni ale noilor intuiții morale. La fel, pentru un islandez contemporan, Partidul Independenței, Partidul Progresist și Alianța Stânga-Verde sunt partidele „sistemului”, pe când Partidul Pirat e un partid „nou”, pentru că exprimă noile intuiții morale în curs de formalizare.)

Una dintre vechile intuiții morale în curs de destrămare e cea potrivit căreia munca reprezintă o valoare fundamentală. N-am să invoc aici tonele de articole teoretice care contestă valoarea muncii. Am să mă îndrept, dimpotrivă, spre realitatea socială așa cum rezultă ea din cercetări empirice, fiindcă doar această realitate socială ne poate ajuta să înțelegem cât de mult s-au schimbat lucrurile de fapt.

Astfel, potrivit World Values Survey (Valul 6, 2010-2014), la întrebarea „Dacă, în viitor, munca va avea o mai mică importanță în viețile noastre, considerați că această schimbare ar fi un lucru bun, un lucru indiferent, sau un lucru rău?”, răspunsurile vin după cum urmează:

Australia: un lucru bun, 39,1%; mi-e indiferent, 40%; un lucru rău, 18,2%

Germania: un lucru bun, 41,9%; mi-e indiferent, 17,8%; un lucru rău, 37,9%

Noua Zeelandă: un lucru bun, 34,2%; mi-e indiferent, 38,4%; un lucru rău, 23,5%

Olanda: un lucru bun, 24,7%; mi-e indiferent, 30,9%; un lucru rău, 26,6%

Spania: un lucru bun, 31,7%; mi-e indiferent, 14,6%; un lucru rău, 46,5%

Statele Unite: un lucru bun, 29,6%; mi-e indiferent, 35,2%; un lucru rău, 33%

Suedia: un lucru bun, 44,8%; mi-e indiferent, 14,5%; un lucru rău, 35,9%

Pe scurt, în niciuna dintre țările dezvoltate din spațiul euro-atlantic și cercetate în Valul 6 al WVS ideea că munca ar fi o valoare fundamentală nu mai întrunește acordul majorității cetățenilor, deci nu mai e capabilă să genereze consens moral la nivel social. Renunțarea la ideea că munca este o valoare fundamentală e considerată un lucru rău de mai puțin de 50% dintre respondenți (și doar în Spania se apropie de pragul asta, cu 46,5%).

Pentru că nu toate statele dezvoltate din zona euro-atlantică au fost prinse în Valul 6, m-am uitat și pe rezultatele din Valul 5 (2005-2009), pentru următoarele țări:

Franța: un lucru bun, 50%; mi-e indiferent, 23,1%; un lucru rău, 24%

Finlanda: un lucru bun, 32,5%; mi-e indiferent, 11,2%; un lucru rău, 53,9%

Italia: un lucru bun, 29%; mi-e indiferent, 20,5%; un lucru rău, 45,6%

Marea Britanie: un lucru bun, 40,3%; mi-e indiferent, 32,9%; un lucru rău, 21%

Norvegia: un lucru bun, 19,3%; mi-e indiferent, 24,8%; un lucru rău, 54%

Aici trebuie să notez că cercetarea din Valul 5, fiind mai veche, nu surprinde anvergura actuală a respingerii ideii că munca este o valoare fundamentală. Dar chiar și așa, rezultatele sunt concludente: doar în două țări nordice,

Finlanda și Norvegia, ideea că renunțarea la valoarea muncii ar fi un lucru rău depășește 50% din acordul cetățenilor.

Pe scurt, încă din Valul 5 (2005-2009) se putea constata că ideea potrivit căreia munca reprezintă o valoare fundamentală nu mai poate genera consens moral la nivel social.

Prin contrast, iată rezultatele pentru România din WVS Valul 6 (2010-2014) la aceeași întrebare:

România: un lucru bun, 11,5%; mi-e indiferent, 12,3%; un lucru rău, 72%.

Asta arată, printre altele, că România este încă puternic ancorată în valorile vechii lumi, cea în curs de destrămare în Occident.

Valori asemănătoare găsim și în celelalte state foste comuniste:

Belarus: un lucru bun, 20,3%; mi-e indiferent, 28%; un lucru rău, 51%

Estonia: un lucru bun, 24%; mi-e indiferent, 13,4%; un lucru rău, 58,4%

Polonia: un lucru bun, 24,2%; mi-e indiferent, 17,2%; un lucru rău, 52,3%

Slovenia: un lucru bun, 15,4%; mi-e indiferent, 12,6%; un lucru rău, 67,7%

Paradoxal, Rusia și Ucraina sunt mai occidentalizate din punctul ăsta de vedere decât celelalte state foste comuniste:

Rusia: un lucru bun, 66,3%; mi-e indiferent, 20,1%; un lucru rău, 6,5%

Ucraina: un lucru bun, 31,9%; mi-e indiferent, 25,3%; un lucru rău, 31,9%

Bonus: alte state foste comuniste neprinse în Valul 6, dar prinse în Valul 5 (2005-2009):

Bulgaria: un lucru bun, 17,2%; mi-e indiferent, 15%; un lucru rău, 50,8%

Moldova: un lucru bun, 25,3%; mi-e indiferent, 20,7%; un lucru rău, 49,2%

Serbia: un lucru bun, 17,5%; mi-e indiferent, 14,7%; un lucru rău, 55,9%

Ungaria: un lucru bun, 13,8%; mi-e indiferent, 20,9%; un lucru rău, 63,3%

După cum se vede, România este cea mai conservatoare susținătoare a vechii lumi dintre statele foste comuniste, urmată de Slovenia și de Ungaria.